

ชื่อนวัตกรรม “เปิงบ้านบำบัด”

ประเภทนวัตกรรม

- ☐ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (product innovation)
☐ นวัตกรรมบริการ (service innovation)
☒ นวัตกรรมกระบวนการ (process innovation)

สาขาที่ประกวด สาขาการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตในชุมชน

จังหวัดอำนาจเจริญ

อสม.ดีเด่นระดับ ☐ เขต ☐ ภาค ☒ ชาติ

ชื่อ นางสาวพลภัสร์ ภูวงษ์

ที่มาและความสำคัญของการสร้างนวัตกรรม

ด้วยชุมชนหนองทับม้า ตำบลเสนางคนิคม อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นพื้นที่ ๆ พบจำนวนผู้ใช้สารเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้น และพบปัญหาผู้ป่วยยาเสพติดคงอยู่ในระบบบำบัดรักษาในโรงพยาบาลลดลง เนื่องด้วยปัญหาการเดินทางไปรับการรักษาในโรงพยาบาล และโปรแกรมบำบัดที่ได้รับจากทางโรงพยาบาลไม่สอดคล้องกับบริบทของผู้ป่วยแต่ละคนแต่ละชุมชน จึงทำให้บ้านหนองทับม้ายังพบผู้ใช้สารเสพติดและเพิ่มจำนวนมากขึ้น ผู้ป่วยยาเสพติดที่คงอยู่ในระบบบำบัดก็ยังมีลดน้อยลง อีกทั้งผู้ป่วยยาเสพติดที่ผ่านบำบัดรักษายังกลับไปเสพยาซ้ำอีกวนกลับมาจุดเดิมซ้ำแล้วซ้ำอีก ประเด็นปัญหาสุขภาพจิตจึงได้ถูกบรรจุให้เป็นประเด็นปัญหาสำคัญระดับ พชอ. ที่ อสม. พลภัสร์ ภูวงษ์ และคนในชุมชนต้องร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาเพื่ออนาคตของลูกหลานและชุมชนบ้านหนองทับม้า

จึงเกิดนวัตกรรม “เปิงบ้านบำบัด” จากแนวคิดการใช้เปิงบ้าน (เป็นภาษาอีสาน) หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่นิยมนับถือกันมานาน บริบททางวัฒนธรรม หรือวิถีปฏิบัติของชุมชนนั้นๆ เช่น พิธีแห่ปู่ตา (การไหว้สักการะ/ให้คำมั่นสัญญาต่อปู่ตา ผู้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนบ้านหนองทับม้า) บุญพระเวส (การฟังเทศ ฟังธรรมะ) บุญข้าวกรรม (การนั่งสมาธิ เติมน้ำมัน สวดมนต์ภาวนา) เป็นต้น และต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ๕ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ทุนทางจิตวิญญาณ ๒) ทุนทางปัญญา ๓) ทุนทางทรัพยากรมนุษย์ ๔) ทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ ๕) กองทุนสาธารณของชุมชน ผนวกเข้ากับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยชุมชนมีส่วนร่วม (Community Based Treatment and Rehabilitation/ Community Based Treatment and Care: CBTx) รูปแบบการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน ด้วยการดำเนินการของชุมชนเอง ภายใต้แนวคิดการวางแผน การออกแบบการกำหนดวิธีการตามศักยภาพและบริบทของชุมชน โดยการสนับสนุนและช่วยเหลือจากภาคีเครือข่ายตามแนวคิดการคืนคนดีสู่สังคม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน โดยประยุกต์ใช้โปรแกรมการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยสารเสพติดที่มีโรคร่วมทางจิตเวช จิตสังคมบำบัด (matrix program) เป็นกิจกรรมในการบำบัดรักษาในชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบการฟื้นฟูผู้ป่วยที่รับการบำบัดอาการติดยาเสพติดตามรูปแบบจิตสังคมบำบัด มุ่งเน้นการให้องค์ความรู้ที่สำคัญกับผู้ป่วยและครอบครัว ผู้ที่ใกล้ชิด หรือดูแลผู้ป่วยติดยาเสพติดให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในกระบวนการบำบัดอาการติดยาเสพติด ซึ่งจะช่วยลดความรุนแรง อันตราย และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษอาการติดยาเสพติดลงได้

เกิดเป็นนวัตกรรมบำบัดในชุมชน “เปิงบ้านบำบัด” รูปแบบการบำบัดและติดตามผลหลังการบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทวิถีชีวิตของคนในชุมชน ด้วยกิจกรรม ๔ กลุ่มบำบัด คือ (๑) กลุ่มธรรมะบำบัด (๒) กลุ่มธรรมชาติบำบัด (๓) กลุ่มวัฒนธรรมบำบัด และ (๔) กลุ่มธรรมาชีพบำบัด โดยดำเนินกิจกรรมบำบัด ในศูนย์บำบัดในชุมชน มี อสม. ผู้นำชุมชน ตำรวจ โรงเรียน โรงพยาบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันติดตามดูแลผู้ป่วยยาเสพติด และภาคีเครือข่ายให้การช่วยเหลือสนับสนุน จนสามารถลดจำนวนผู้ใช้

สารเสพติดลดอัตราการคงอยู่ในระบบบำบัดรักษาเพิ่มขึ้น ตลอดจนลดอัตราการเสพยาซ้ำ ทำให้ผู้ป่วยยาเสพติดสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข เป็นการคืนคนดีสู่สังคม

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อพัฒนารูปแบบการบำบัดและติดตามหลังบำบัดผู้ใช้สารเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ๒) เพื่อเพิ่มอัตราการคงอยู่ในระบบบำบัดรักษาและระบบติดตามผลการบำบัด
- ๓) เพื่อเพิ่มอัตราการไม่กลับไปเสพยาซ้ำต่อเนื่อง ๓ เดือนหลังบำบัด

ขั้นตอนการดำเนินงาน

หลังจาก นวัตกรรม “เปิงบ้านบำบัด” ได้ถูกสร้างขึ้น โดยการคิด ออกแบบ และกำหนดรูปแบบการบำบัด และการติดตามหลังการบำบัดร่วมกันของคนในชุมชนบ้านหนองทับม้า โดยมี อสม. พูลภัสร์ ภูวงษ์ เป็นแกนนำหลักในการคิดค้น ออกแบบ กำหนด และพัฒนารูปแบบการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด จากนั้นจึงได้ มีการจัดตั้งศูนย์บำบัดยาเสพติดในชุมชน ณ สำนักสงฆ์ดอนปู่ตา ชุมชนบ้านหนองทับม้า อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมเพื่อบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ และจัดการอบรมพัฒนาศักยภาพทีมบำบัดและติดตามหลังการบำบัด ประกอบด้วย อสม. ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน จิตอาสา แกนนำชุมชน และสมาชิกในครอบครัวของผู้ป่วยยาเสพติด โดยมีโรงพยาบาลเสนางคนิคม และอสม. พูลภัสร์ ภูวงษ์ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และวิชาการ จากนั้นทีมคัดกรอง ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้นำชุมชน และ อสม. ซึ่งนำด้วย อสม. พูลภัสร์ ภูวงษ์ จะทำการคัดกรอง ผู้ติดยาและสารเสพติดที่มีระดับการติดเป็นผู้ใช้/ผู้เสพยาเสพติด โดยกิจกรรม TO BE NUMBER ONE “ใครติดยายกมือขึ้น และกำหนดวันนัดผู้ป่วยเพื่อเข้ารับการบำบัดในศูนย์บำบัดในชุมชน กิจกรรมการบำบัด แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มบำบัด คือ (๑) กลุ่มธรรมมะบำบัด เป็นการฝึกทักษะการเลิการะยะเริ่มต้น สัปดาห์ที่ ๑ - ๔ โดยผู้ป่วยจะเข้ารับการบำบัดด้วยเปิงขอมาบรรพบุรุษ และเปิงพึงพาธรรมะ ได้แก่ การแห่บูชา/ไหว้สักการะให้คำมั่นสัญญาในการเลิกยาการทำความดี การฟังธรรมะ เรื่อง โทษ และพิษภัยสารเสพติด/พระคุณบิดามารดา/หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา (๒) กลุ่มธรรมชาติบำบัด เป็นกิจกรรมเพื่อป้องกันการเสพยาซ้ำ สัปดาห์ที่ ๔ - ๑๔ เปิงบูรณะธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมการทำความสะอาดบ้านผู้ป่วย วัด และชุมชน การจัดสวนหย่อมปลูกต้นไม้ ดอกไม้บริเวณศูนย์บำบัด บ้านผู้ป่วย วัด และชุมชน (๓) กลุ่มวัฒนธรรมบำบัด เป็นกิจกรรมครอบครัวศึกษา สัปดาห์ที่ ๓ - ๑๕ เปิงวาดหวังร่วมครอบครัว และเปิงเสริมรั้วป้องกัน ได้แก่ กิจกรรมการไหว้ขอมาพ่อแม่ แจ้งเจตนาในการเลิกยา การรับฟังความรู้คำสอนที่เกี่ยวกับความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และคำสอน ความรัก ความกตัญญูจากผู้สูงอายุ และปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน และ (๔) กลุ่มธรรมชาติบำบัด เป็นการฝึกอาชีพแก่ผู้เข้ารับการบำบัด ในช่วงสัปดาห์ที่ ๓ - ๑๖ เปิงสร้างฝันอนาคตใหม่ ได้แก่ กิจกรรมการฝึกทำขนม ข้าวต้มมัด ข้าวแต่น้ำ แดงโม การทำอาหาร ข้าวจี๋ ส้มตำ ลาบ ก้อย การปลูกผักปลอดสารพิษ การฝึกทำของใช้ในครัวเรือน พรหมเช็ดเท้า เปลยาดม และน้ำยาล้างจาน และการฝึกงานฝีมือ ชนหมากเบ็ง กระทง เหยี่ยวโปรยทาน และดอกกุหลาบ ที่ใช้ในงานบุญ ประเพณีท้องถิ่น โดยผู้เข้ารับการบำบัดจะเข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มบำบัด จำนวน ๑๖ สัปดาห์ รวม ๑๖ ครั้ง ใน ๔ เดือน เมื่อผู้ป่วยได้รับการบำบัด ครบตามโปรแกรมแล้ว ทีมบำบัดจะทำการประเมินผลการบำบัด และ นัดผู้ผ่านการบำบัดเข้าร่วมกิจกรรมตามบุญประเพณี ๑๒ เดือน เพื่อการติดตามดูแลหลังการบำบัด โดยใช้ “ปฏิทินและวัฒนธรรมท้องถิ่น” เป็นการใช้กิจกรรมบุญประเพณีในชุมชน ๑๒ เดือน มากำหนดเป็นกิจกรรมในการติดตาม ได้แก่ ๑) เดือนมกราคม งานบุญคูณลาน ผู้ผ่านการบำบัดจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมโดยการร่วมเป็นทีมในการรับลงทะเบียน และนำข้าวไปเทกอง ประดับตกแต่งตามประเพณี ๒) เดือนกุมภาพันธ์ งานบุญข้าวจี๋ ผู้ผ่านการบำบัดจะทำหน้าที่ช่วยจัดสถานที่ และทำข้าวจี๋เพื่อแจกให้กับคนที่มาร่วมงานประเพณี ๓) เดือนมีนาคม งานบุญพระเวส ผู้ผ่านการบำบัดจะนำ

ของ ที่คนอีสานเรียกว่า กัณฑ์หลอน และกัณฑ์จอบ ไปถวายพระที่วัดในชุมชน ๔) เดือนเมษายน ประเพณีบุญสงกรานต์ ผู้ผ่านการบำบัดเข้าร่วมกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุที่ชุมชนจัดขึ้น และรดน้ำดำหัวผู้ปกครองของตนเอง ๕) เดือนพฤษภาคม งานบุญบั้งไฟ ผู้ผ่านการบำบัดจะเข้าร่วมกิจกรรมแห่บุญบั้งไฟร่วมกับคนในชุมชน ๖) เดือนมิถุนายน ประเพณีบุญขำชะ ผู้ผ่านการบำบัดจะช่วยชาวบ้านทำปะรำพิธี นำดอกไม้ ธูปเทียน ชันน้ำ ชันใส่กรวดทราย และฝ้ายผูกแขน มารวมที่ศาลากลางหมู่บ้าน ๗) เดือนกรกฎาคม งานบุญเข้าพรรษา ผู้ผ่านการบำบัดเข้าร่วมขบวนแห่เทียนพรรษาร่วมกับชุมชน ๘) เดือนสิงหาคม ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน ผู้ผ่านการบำบัดร่วมกิจกรรมทำบุญตักบาตรที่วัด ๙) เดือนกันยายน งานบุญข้าวสาก ผู้ผ่านการบำบัดช่วยครอบครัวเตรียมอาหาร ของหวาน และหมากพลู เพื่อไปทำบุญที่วัด ๑๐) เดือนตุลาคม ประเพณีทำบุญออกพรรษา โดยผู้ผ่านการบำบัดจะร่วมทำกิจกรรมทำบุญตักบาตรที่วัด ๑๑) เดือนพฤศจิกายน งานบุญกฐิน ผู้ผ่านการบำบัดจะไปช่วยเหลืองาน และร่วมทำบุญกฐิน และ ๑๒) เดือนธันวาคม งานบุญเข้ากรรม ผู้ผ่านการบำบัดจะเข้าร่วมทำกิจกรรมสวดมนต์ภาวนา นั่งสมาธิ และเดินจงกรม ณ สำนักสงฆ์ดอนปู่ตา สถานที่ที่เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนบ้านหนองทับม้า โดยผู้ผ่านการบำบัดจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมทุกเดือน จนครบ ๑ ปี ซึ่งทีมติดตามซึ่งประกอบด้วย อสม. ผู้นำชุมชน พร้อมกับ ตำรวจ โรงเรียน โรงพยาบาล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จะลงชื่อในแบบติดตามผลการบำบัดรักษา เพื่อยืนยันและรับรอง ทุกครั้งที่ผู้เข้ารับการบำบัดเข้าร่วมกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน/ประโยชน์ที่ได้รับ

จากการดำเนินงานตามรูปแบบ และนวัตกรรม “เปิงบ้านบำบัด” พบว่า อัตราการคงอยู่ของผู้ป่วยยาเสพติดในระบบบำบัดรักษาและระบบติดตามผลการบำบัดเพิ่มมากขึ้น อัตราการไม่กลับไปเสพซ้ำของผู้ผ่านการบำบัดรักษาต่อเนื่อง ๓ เดือนหลังบำบัด เพิ่มมากขึ้น เกิดบุคคลต้นแบบที่ผ่านการบำบัดยาเสพติด ที่เป็นต้นแบบให้กับเยาวชนและคนในชุมชน เกิดอาสา Staff Addict ที่ทำหน้าที่ช่วยปฏิบัติงาน แשרประสบการณ์ และเป็น Role mode ให้กับผู้เข้ารับการบำบัดรุ่นต่อไป และที่สำคัญครอบครัวและชุมชนได้ลูกหลานกลับคืนคนดีสู่สังคม ชุมชนเป็นสุข เกิดรูปแบบและนวัตกรรมที่ปรากฏชัดเจน ลึกซึ้ง เห็นผลจริง สามารถแก้ไขปัญหาผู้การบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดได้ตรงจุด คุ้มค่าแก่การขยายผลสู่ชุมชนอื่น

ปัจจัยความสำเร็จ

นวัตกรรม “เปิงบ้านบำบัด” เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือกันคิด ออกแบบ และดำเนินการโดยคนในชุมชน ชุมชนให้ความสนใจ ใส่ใจ ดูแลผู้เข้ารับการบำบัดเหมือนลูกหลาน มีศูนย์บำบัดในชุมชน คือ สำนักสงฆ์ดอนปู่ตา ซึ่งเป็นสถานที่ๆเป็นที่เคารพ และเป็นจิตวิญญาณของคนในชุมชนบ้านหนองทับม้ามีหน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายให้การส่งเสริมสนับสนุน และเป็นพื้นที่ๆมีทีมพี่เลี้ยงที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบำบัดรักษาเสพติด โดยชุมชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการบำบัดรักษา มีการปรับปรุง พัฒนารูปแบบนวัตกรรม และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่ใช้ในการบำบัดและกิจกรรมติดตามดูแลหลังการบำบัด เป็นกิจกรรมที่สร้างคุณค่าของผู้ป่วย ครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง มองปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่คน ในชุมชนทุกคนต้องช่วยกันแก้ไขปัญา และมียุทธศาสตร์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนที่ สอดคล้องกับบริบทของชุมชน จึงทำให้การดำเนินงานบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดในชุมชนประสบผลสำเร็จ

โอกาสพัฒนา

ปัจจุบัน นวัตกรรม “เปิงบ้านบำบัด” กลายเป็นรูปแบบการบำบัดรักษาและติดตามผู้ป่วยยาเสพติดที่สามารถใช้และดำเนินการได้จริงเป็นรูปธรรม ที่อำเภอเสนางนิคม จังหวัดอำนาจเจริญใช้เป็นต้นแบบในการบำบัดที่มีชุมชน

เป็นเจ้าของ ดำเนินการอย่างเข้มแข็งโดยชุมชนอย่างแท้จริง และคาดหวังว่า ต่อไปจะต้องขยายและพัฒนาเครือข่าย
ดำเนินการไปยังพื้นที่อื่นๆ ให้ครอบคลุมทุกตำบล เพื่อรองรับผู้ป่วยยาเสพติดที่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา เพิ่ม
กำลังคนที่จะร่วมเป็นทีมให้ครบทุกกลุ่มวัย มีการพัฒนาศักยภาพทีมคัดกรอง ทีมบำบัด และทีมติดตามหลังการบำบัด
อย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง การพัฒนาชุมชนให้เป็นโรงพยาบาล ให้บ้านเป็นเตียง ตามแนวคิดการบำบัดรักษาและฟื้นฟู
ผู้ติดยาเสพติดโดยชุมชนมีส่วนร่วม (CBTx) ชุมชนล้อมรั้ว ให้เกิดความยั่งยืน และสามารถรองรับผู้ป่วยยาเสพติดใน
พื้นที่ใกล้เคียง และมีการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสภาพทางสังคม พัฒนาระบบการติดตาม ดูแล ช่วยเหลือผู้ป่วยยาเสพติด
อย่างยั่งยืน